

A nyolcvanas évek és az Írószövetség közgyűlése 1986-ban

Az 1945-ben alakult Magyar Írószövetség történetében éles cezúrát jelentett, hogy a forradalom után, 1957 januárjában működését felfüggesztették, majd áprilisban feloszlatták a szervezetet. Az Írószövetség története az 1959 őszi engedélyezett újjáalakulás óta négy nagyobb szakaszra tagolható. Az első az 1981 őszi kongresszusig tartott, a második 1989 őszi évi véget ért, a harmadik pedig alighanem azzal zárult le, hogy 2004 elején számosan kiléptek, s ezzel ideológiai okokra hivatkozva kinyilvánították, hogy nincs szükségük egységes szakmai-érdekvédelmi szervezetre.

A Kádár-korszakon belül miért jelent újabb szakaszt a nyolcvanas évek? Egyértelművé tette ezt az 1981-es közgyűlés, amelyen sorozatosan hangzottak el olyan felszólalások, amelyek a társadalom, a szellemi, az irodalmi élet megoldatlan, feszültséget okozó gondjairól beszéltek. A párt hatalmát szerették volna korlátozni, demokratikusabb közéletet igényeltek. Fokozta a feszültséget, hogy a közgyűlés alatt vezették be Lengyelországban a szükségállapotot. Erre akadt olyan felszólaló, aki újabb hazai „ellenforradalmat” vizionált. A pártvezetés attól tartott, hogy a választmányból ki fognak szorítani számos párthű irodalmárt. Ez végül így is történt. Nem lett választmányi tag Gyurkó László, Király István, Koczkás Sándor, Nagy Péter, Pándi Pál, Szabolcsi Miklós. De nem kapott kellő számú szavazatot például Ágh István, Eörsi István, Kiss Ferenc, Konrád György, Nádas Péter, Orbán Ottó, Ratkó József, Szécsi Margit sem. A 69 fős választmányban azonban jelentősen csökkent a párttagok száma. A szavazatok sorrendjében az addigi elnök, Dobozy Imre csak az 55., a főtítkárr Garai Gábor a 51. helyet szerezte meg, s ez egyértelműen a bukásukat jelezte.

Ezen a közgyűlésen Mészöly Miklós azt javasolta, hogy születhessenek irodalmi társaságok. Szilágyi Ákos, a FIJAK elnöke a kör válsága, az Írószövetségkel kapcsolatos konfliktusai kapcsán az autonómia fontosságát hangsúlyozta. Eörsi István ironikus komolysággal a cenzúra hivatalos bevezetését javasolta, hogy egyértelműek lehessenek a közlési lehetőségek. Fekete Gyula arról beszélt,

hogy önpusztító nép vagyunk, illetve, hogy az élő irodalom lehetőségeit elsorvasztják. A legnyíltabban kritikus Csoóri Sándor volt. „Külön-külön még vagyunk valakik, de együtt kevesebbek vagyunk magunknál” – mondta. Ám nemcsak az írókkal, a politikával is baj van, mert nem tekintette igazi partnernek az Írószövetséget, pedig csak „egyenlő önálló emberek igazi működőképessége” jelenthetné ezt. Számos konkrétumot említve hasonló gondokról szólt Kiss Ferenc és Czine Mihály is. Ez volt az első eset, hogy a közgyűlés javaslatai alapján is kerültek fel nevek a jelölőlistára, s hogy nem egy hivatalos jelölt, hanem a párton kívüli Hubay Miklós lett a szövetség elnöke, sőt a két alelnök, Fekete Gyula és Fodor András sem volt párttag, csupán a főtítkár Jovánovics Miklós.

1981 után sokasodtak a konfliktusok az irodalmi élet és a hivatalos irodalompolitika között, s mindez természetes jelzése volt annak, hogy egyre inkább válságba került a szocialista világrendszer. A szellemi élet elevebbé vált, a politika pedig nem találta a megfelelő válaszokat. Hol süketnek tetette magát, hol betiltott, vagdalkozott, s állította, hogy 1956-ot soha nem fogják átértékelni. Egyértelmű volt ugyanis, s ez az évtized végére beigazolódott, hogy ha akkor tényleg forradalom volt, akkor az ő kieroszakolt legitimitásuknak vége. Az évtized első fele még a kényszerű kompromisszumkeresés időszaka volt az írók részéről, ám az 1986-os közgyűlés már szinte az 1956. szeptemberit idézte fel. Igaz, az a korábbi inkább a felszabadultság érzését és tudatát jelezte, míg az 1986-os feszültségekkel telítettnek mutatkozott.

Az irodalmi élet gondjai már a hetvenes évek végén kezdtek sokasodni. Egyre többen szerették volna, ha az Írószövetségnek valóban saját folyóirata, könyvkiadója van. Az *Élet és Irodalom* irányvonalával szemben egy másik lapot kívántak alapítani. 1980 végén merült fel Csoóri Sándor kezdeményezésére, hogy Illyés Gyula szellemi irányításával jelenhessen meg egy új folyóirat, a *Hitel*. A párt ezt halogató taktikával 1988 őszéig megakadályozta. 1985-ig nem engedélyezte a határon túli magyarság kultúrájának támogatására tervezett Bethlen Gábor Alapítvány létrehozását sem.

A fennmaradt jegyzőkönyvek, iratok is tanúsítják, hogy az íróársadalom folyamatosan a nagyobb fokú autonómiára törekedett, a politika pedig az addigi korlátokat szerette volna megtartani, olykor megerősíteni. Ugyanakkor a szövetség elnökségén, választmányán belül is kieleződtek a viták stratégiai és taktikai kérdésekben is. Ezekben az üléseken állandó meghívottként részt vettek az irodalomért felelős párt- és állami vezetők is.

Melyek 1981 után az irodalmi életet leginkább érintő konfliktusok? A *Tiszatáj* 1982-ben megbírált egy bennünket sértő, Erdélyt ősi román földnek tartó történelmunkát. A párt ezt helytelenítette. – Ugyanebben az évben jelent meg Amerikában a szlovákiai Duray Miklós könyve a kisebbségi magyarság sorsáról. Csoóri Sándor írt hozzá előszót. Ezt pártutasításra az *Élet és Irodalom* szigorúan megbírálta, Csoórit tiltásokkal büntették. Az is hozzájárult ehhez, hogy Csoóri szerint „a szocializmus végiggondolatlan eszmerendszere és gyakorlata” a bajok fő oka, s ebben kulcsszerepe van magának az egypártrendszernek, a magántu-

lajdon megszüntetésének, az egyházak megroppantásának. – 1983 végén leváltották Kulin Ferencet, a *Mozgó Világ* főszerkesztőjét. Tiltakozásul az egész szerkesztőség lemondott. Párthú utódokat neveztek ki. – 1984 őszén az *Új Forrás* közölte Nagy Gáspár versét, amely kódoltan beszélt Nagy Imre és társai kivégzéséről, a néven nevezendő gyilkosokról. A közlésért felelős szerkesztőt leváltották. Nagy Gáspár ekkor az Írószövetség titkára volt. Emiatt annyira elmergesedett a pártvezetés és az Írószövetség viszonya, hogy 1985 tavaszán Nagy Gáspár – a szövetségen belüli ellentétek miatt is – lemondott tisztségéről. – 1985 júniusában Monoron tanácskoztak az értelmiségi ellenzék különböző csoportjai, s ezen Csurka István és Csoóri Sándor is fő referátumot tartott. A *Tiszatáj* rendszeresen voltak gondjai a pártvezetésnek. Az 1986 júniusi számban jelent meg Nagy Gáspárnak *A fiú naplójából* című verse, amely egyértelmű utalás 1956 leverett forradalmára, a rákövetkező hamis harminc évre. Az egész szerkesztőséget, pedig párttagok voltak, leváltották, a lap fél évig nem jelenhetett meg. – 1986-ban szilenciumra ítélték Csurka Istvánt amerikai szereplése, esszékönyvének ottani kiadása, 1956 forradalomnak minősítése miatt. – A pártnak sok gondja volt azzal is, hogy a nevét módosító, önállóvá, de az Írószövetség felügyelete alá tartozó József Attila Kör, folytatva a hagyományokat, következetesen politizált.

A párt- és az állami vezetés 1986-ban pontosan tudta, hogy az év vége felé esedékes írószövetségi közgyűlés az ő számukra veszedelmes lehet. Fekete Gyula egy március eleji titkársági ülésen számolt be arról, hogy hírek szerint Vajda György miniszterhelyettes nyilvánosság előtt jelentette ki: ha Csoóri vagy Csurka lesz az Írószövetség elnöke, akkor majd kilép tíz párttag író, és egy új egyesületet alapít. Ezzel szemben az Írószövetség elnökségi és választmányi ülésein például május 27-én azzal foglalkoztak, hogy mi legyen a közgyűlés fő feladata. Fekete Gyula a művészeti irányzatok összefogásának kérdését emelte ki, Ördögh Szilveszter pedig a szövetség megújításának szükségességét. E két ügy egyébként szervesen összekapcsolható lett volna. Jött azonban a nyár, s ekkor radikálisan kiélezte a helyzetet a *Tiszatáj* ügye, a lap megszüntetésének veszélye, az egész eljárás alig modernizáltan bolsevik jellege.

Kádár Jánossal együtt öregedett az ő rendszere is. A nyolcvanas évek közepén, a leküzdhetetlen gazdasági nehézségekkel szembesülve, nem értve meg a világpolitika változásait, az 1985 tavaszán Moszkvában megválasztott Gorbacsov reformtörekvéseit, Kádár úgy gondolta, hogy az ellenzékinek és most már elengedhetetlennek is nevezett hazai politikai-szellemi törekvéseket kell felszámolnia.

1986 júliusában a politikai bizottság megtárgyalta az ellenzékkel szembeni politika alapelveit. Felszólalásában Kádár nyomatékosan beszélt az egyre aktívabb, legalitásra törekvő ellenséges csoportokról: „egyesek szorosabb kapcsolatban vannak az imperialistákkal, és komoly támogatást kapnak, pénzt is, és nyilvános politikai támogatást is a rádiókban, a nyugati sajtókban. Úgy gondolom, hogy tanácsot is kapnak. Enélkül már nem mennének ezek a külföldi fölépések. A működési kört tágítják, és a tűrési határt próbálgatják. Én azt hiszem, hogy a tűrési határt már elérték és túl is haladták. Ezért vagyok híve bizonyos

adminisztratív intézkedéseknek.” Ehhez példaként említette a hatósági eljárást, párttagokkal szemben a pártvizsgálatot, a büntetőeljárást, útlevelbevonást, publikációs tilalmat. Csurka Istvánra utalt nevének említése nélkül: „Az a magyar állampolgár író, aki előadásában Amerikában dicsérte 1956-ot, ne publikáljon Magyarországon, és ne utazzon, amíg a magatartása nem változik. Majd fel fognak habo­ro­dni, meg fognak sértődni, a Szabad Európa Rádió bemon­dja, mi pedig majd a pártaktívákat fel fogjuk világosítani, hogy miről van szó. Ezeket a jelenségeket nem lehet ellenlépés nélkül túrni, mert minden hónapban tovább fognak lépni.” S említette azt is, hogy „Az ország nem fog elpusztulni, ha nem lesz egy *Tiszatáj* című lap.”

A folyóirat ügye közvetlenül összekapcsolódott 1956 harmincadik évforduló­jával, ugyanis Nagy Gáspár verse ezzel foglalkozott, s Kádár személyében is sértve érezte magát. Az évfordulóról egyébként a párt a régi nézeteket ismételve, harsogva emlékezett meg. Feltehetően 1956-tal függött össze, hogy az MSZMP attól is tartott, hogy a közgyűlésen esetleg valakik egy új párt alapítá­­sát fogják bejelenteni. A *Tiszatáj* ügyében a szövetség választmánya 1986. szeptem­ber 8-án rendkívüli ülést tartott. Ez higgadt hangvételűnek bizonyult, bár például Király István felvázolta a polgárháborús veszély lehetőségét. Erre Csoóri azt válaszolta, hogy ez nem Király rémképe, hanem a hatalomé.

A közgyűlésre mind az MSZMP, mind az Írószövetség ellenzéki­nek tartott tagjai készültek. Világossá vált, hogy a párt a közgyűlés elhalasztását is lehet­­ségesnek tartja, ezért az ellenzék hangja visszafogottabbá vált. Az MSZMP KB Kulturális Osztályának egyik jelentése szerint: „Ha a közgyűlés lefolyása vagy a megválasztott szervek összetétele alapján az Írószövetség működésének poli­­tikai feltételei nem látszanak biztosíthatónak, a Művelődési Minisztériumnak meg kell tennie a szükséges lépéseket. (Például megvonhatja az Írószövetség állami támogatását, ami a szövetség költségvetésének 99 százalékát fedezi.) Mérlegelhető a kommunisták és a szocializmus iránt elkötelezett párt­on­kí­vüli írók új szervezetének létrehozása.” (Idézi: Pintér M. Lajos: *Ellenzékben, 1969–1987*. 2007.) A vezető párt­szervek többször tárgyaltak az irodalmi élet ügyeiről, a párt­köz­pont többször összehívta az Írószövetség párttagjait a közgyűlés előtt, majd utána is. A KB-titkár Berecz János egy dokumentumfilmben visszaemlékezve mondta el, hogy ő Kádár engedélyével tárgyalt Csoóri Sándorral, azt javasolva, hogy ha meg akarják őrizni az Írószövetséget, akkor legyen a hang elviselhető. Ugyanott Fekete Gyula arról szólt, hogy baráti tanácskozáson azt javasolta: „öten-hatan szólaljunk fel, és ez elég lesz ahhoz, hogy a többség odafigyeljen, mert igazunk van, és ki tudjuk fejteni az igazunkat. Nekünk más lehetőségünk nincs, csak az igazunkat meglobogtatni a közgyűlés előtt. És akkor bízhatunk abban, hogy a nagy többség mellénk áll, még a párttagok jelentős része is. [...] Nem hiszem, hogy ott akár a 86-os közgyűlésen valamifajta egység azon túl létrejött volna az írók között, hogy elégük volt a több évtizedes pártnyomorgatásból, tehát a pártirányítás erőszakoskodásaiból és a folytonos kitasztásokból és egyebekből” (*Kortárs*, 2007/7–8).

Ebben a helyzetben került sor 1986. november 29–30-án a Vigadó épületében a közgyűlésre. Talán soha ennyi párt- és állami vezető nem jelent meg. Közülük felszólalt Köpeczi Béla, Agárdi Péter, Berecz János, Pál Lénárd, Vajda György. Sokan vigyáztak a biztonságra: soha nem volt annyi jelvényt viselő rendezője az eseménynek. Mint később kiderült, a jelenlevő állami vezetőknek jogosítványuk volt arra, hogy felfüggeszék a közgyűlést.

Hubay Miklós elnök esszéisztikus megnyitó előadása a nemzeti kultúra világszerte tapasztalható fenyegetettségéről, a magyar szellemi, irodalmi élet kívánatos jövőjéről beszélt, és naivan vagy reménykedve civakodás-mentes tanácskozást kívánt. Több mint száz párttag íróra hivatkozva hangzott el egy nyilatkozat a pártonkívüliekhez intézve. Ebben elítélték a szövetség vezető testületeinek egyoldalúan politizáló magatartását, egyes írók nyugati fórumokon való jelentkezését s azt is, hogy az Írószövetség ezektől nem határolódott el. Az Írószövetség és a kultúrpolitikai vezetés közötti feszültség kölcsönös feloldására szólítottak fel, de a gondokért elsősorban az Írószövetséget tartották felelősnek.

A közgyűlés alaphangját két beszéd ellentéte határozta meg. Mészöly Miklós higgadtan elemezte a helyzetet, s azt javasolta, hogy túllépve az utóbbi évek ellentétein, próbáljanak „a szövetség egészséges működésének a politikával egyetértésben új kereteket formulálni”. Kijelentette, hogy a politikai és a szellemi-irodalmi szféra között szakadék tátong, hogy az író dolga az igazság keresése, hogy a politikusok és az írók, mivel „szoros egy-háztartásban kénytelenek élni, keressék és találják meg a korrekt és demokratikus egymás mellett élés haladó hagyományainkhoz méltó feltételeit”. Figyelmeztetett arra, hogy „önszervezésű rendszerekben a pozitív visszacapcsolásoknak semmivel sincs kisebb szerepe, mint a negatív visszacapcsolásnak. Utóbbi nélkül az előbbi paralizálja a rendszert. És fordítva.” Vagyis: bírálat nélkül a méltatás mit sem ér. Bár igaz az is, hogy a létező szocializmus nem volt önszervezésű rendszer.

Fekete Gyula a tőle már többször hallott igazságokat mondta nyíltan el: a gazdaság, a kultúra és az erkölcs csődjét, csődveszélyét, a médiából áradó kulturális szennyet, a „három té” elvének szorítását, az irodalom presztízsvesztését, az írók segítő szándékának félresöpprését, s okosabb politikát kért.

Ekkor következett Köpeczi Béla művelődési miniszter, aki egy hosszú szöveget olvasott fel, s attól nem tért el. A kapitalista országok kultúrájának bírálatától jutott el folyóirat-kultúránk gazdagságáig, majd rátért az Írószövetséggel kapcsolatos konfliktusokra. Egyes írók megkérdőjelezték a szocializmus létjogosultságát. Az 1956-os tragikus események újraértelmezését követelik, forradalomnak nevezve azt. A pártot és a kormányt is felelőssé teszik a szomszédos országokban élő magyar nemzetiségek helyzetéért. Mindezek alapján a szocialista rendszerrel szembeni akciókat kezdeményeznek, megjelennek a folyóiratokban. Az Írószövetség pedig nem határolódik el tőlük. Márpedig a szocialista alkotmányt kötelező tiszteletben tartani, s az Írószövetségnek szembe kell szállnia azzal, aki azt megsérti. Köpeczi száraz felolvasása egyetlen gesztus erejéig

sem reflektált Hubay, Mészöly, Fekete Gyula szavaira. Jelképesen szólva: Mészöly kéznyújtását elutasította, teljesen dilettáns politikusnak bizonyult.

Az első nap végén felszólalt a táborokon kívüli, beszédét senkivel nem egyeztető Albert Gábor. Sorolta, hogy „a magyarság egészének” mi minden nem tetszik: „a legtöbben bizonyára azt sem tudnák megmondani, hogy mi nem tetszik, de valamiért nem érzik jól magukat, nem látják értelmét, hogy több gyereket hozzanak világra, végső soron semminek sem látják értelmét, mert céljaik csak néhány naposak, nemzeti önérzetük megroppant, s védekezésül kétségbeejtően realisták, és csak abban hisznek, amit meg lehet markolni.” Szellemi és erkölcsi válságban élünk. „Beteg az ország, gyógyítani kell.” S azzal fejezte be, hogy „Hagyd a bűnbakkeresést – építkezz!”

Végül Kiss Gy. Csaba olvasta fel azt a Központi Bizottsághoz és a Minisztertanácsához intézett, rendkívül visszafogott hangvételű levelet, amelyet 114-en írtak alá a *Tiszatáj* ügyében.

Az írók úgy gondolták, hogy Köpeczi Béla beszéde volt olaj a parázsló indulatokra, a hatalom pedig meg volt győződve arról, hogy Albert Gábor beszéde elfogadhatatlan. Az elnök Hubay Miklós azzal kezdte a második napot, hogy elnézést kért a szerinte megsértett politikusoktól. Szellemes felszólalásában Csurka István az írói autonómiáról, a három té elavultságáról beszélt, a szocializmushoz való ambivalens viszonyáról s arról, hogy „reformra, új egyezségekre és mindenekelőtt értékközpontú kultúrházartási formára volna szükség”. Ekkor következett Berecz János, aki a két nap leghosszabb, körülbelül 25 perces felszólalását tartotta. Harciasan visszautasította Albert Gábor demagógiáját, s azt is, hogy többen kétségbe vonják harminc év eredményeit, hogy nemzeti csődről beszélnek. A közmegegyezés értelmezése kapcsán kijelentette, hogy 1956 megítélésében nem lehet semmi változás. Végül egyértelművé tette a párt álláspontját: „Választani Önök fognak, nem szólunk bele. A választások után nekünk, a párt és állami vezetésnek viszont döntenünk kell a gyakorlati tapasztalatok alapján, hogy mit csinálunk, hogyan cselekszünk, mit folytatunk. Még egyszer olyan ötéves kínlódot, mint ami mögöttünk van, nem érdemes vállalni. [...] Ultimátumokkal nem lehet párbeszédet folytatni. A párbeszédhez nyitottságra, együttműködési készségre és képességre van szükség. Az egyik oldal, az egyik csoport vagy az egyik fél szándéka nem elég az együttműködéshez.” Ezek az utóbbi mondatok axiomatikusan igazak, csak az a baj, hogy éppen Bereczék adtak ki ultimátumokat.

Két hozzászólást még mindenképpen ki kell emelni. Az egyik Csoóri Sándoré, aki szerint Berecz fegyelmezetten ugyan, de a fenyegetés légkörét teremtette meg, s „paraszt Révaiként” viselkedett. Albert Gábor felszólalását megrendítőnek, cselekvésre buzdítóknak nevezte. S ő mondta ki, hogy Mészöly Miklós beszéde békeajánlat volt, s erre a miniszter nem reflektált, a beszéd mintha el sem hangzott volna. Sánta Ferenc is fenyegetőnek érezte Berecz szavait. Felhívta a vendégek figyelmét arra, hogy „Magyarországon egyetlen olyan szervezet vagy társaság van, amelyik olyan hosszú tapasztalattal rendelkezik, amely jogot ad neki arra, hogy végtelenül bízson önmagában. És abban, hogy igen-igen

kevés lehetősége van a tévedésre, amikor a nemzeti dolgainkban ítélni próbál. Ez az íróknak a társasága, amely közel kétszáz év tapasztalatait őrzi önmagában, tévedhetetlenül felhalmozva a politikai tapasztalatot és tudást. Ez a társaság ezek szerint ilyen figyelmet érdemel, és ilyen értelemben érdemel tiszteletet. Tiszteletteljes meghallgatást minden felvetésre a nemzet és a társadalom sorsát illetően.” Másik különösen erős kijelentése az volt, hogy „A kontraszelekció olyan helyzetet teremtett a szellemi életben, hogy kegyencek, elvtelen emberek, lézengő ritterek, Biberachok – sem a magyarsághoz, sem a szocializmushoz közülük – nincs, eluralták az életet.”

A 71 tagú új választmányban az előzőnél is kevesebben, talán tízen voltak párttagok. A zavaros helyzetben alig akadt vállalkozó a jelelő bizottsági tagságra. Többen a tisztségre való jelöltséget sem vállalták, még a 11 fős elnökségbe sem. Gondot okozott az is, hogy a tervek szerint a főtitkár Koczás Sándor, a külügyi titkár Ördögh Szilveszter lett volna, s egyik sem került be a választmányba. Mindketten párttagok voltak, akárcsak a szintén kimaradt korábbi főtitkár, Garai Gábor. December 18-án a 71 éves Cseres Tibort választották elnöknek, Fekete Gyulát és Jókai Annát alelnöknek, a párttag Veress Miklóst főtitkárnak. Titkár lett Annus József, Kalász Márton és Kovács István. Többször tanakodtak arról, miként lehetne néhány párttagot kooptálva kiegészíteni a választmányt, kivételesen eltérve az alapszabálytól. Március végén a Választmány a megüresedett három helyre kooptálni próbálta Garai Gábort, Király Istvánt és Koczás Sándort, ám a miniszter ezt nem engedélyezte.

Már a közgyűlés után néhány nappal kilépett a szövetségből Juhász Ferenc, Nemeskürty István, Szabó Magda és Gyurkó László. A Szerdahelyi István által vezetett szervezkedés ellenére mintegy 25-en követték őket, tehát a tagság öt százaléka. Közülük többen az irodalmi sajtó vezetői voltak. Január végén a miniszter is követte őket. Hónapokkal később a legtöbben visszaléptek.

Az Írószövetség körül szinte teljes volt a hírzárlat. Az *Új Tükör* közölte Köpeczi Béla és Ördögh Szilveszter felszólalását. Az *Élet és Irodalomban* december 12-én megjelent Hubay Miklós elnöki beszámolója, ám ezt egy hónap múlva Fekete Sándor terjedelmes kilépési nyilatkozata követte (1987. január 16.) A főszerkesztő Bata Imre bevezető mondatai szerint ez az írás „a helyzet általános jellemzése: a helyzeté, amely odavezetett, hogy egyre-másra lépnek ki régi tagok a Magyar Írók Szövetségéből”. Fekete Sándor a tisztségviselők megválasztása alapján úgy vélte, hogy az Írószövetség „nem a partneri viszony helyreállítása, hanem egy irracionális politikai kaland felé halad”. Szerinte nem a párt provokált, hanem az ellenzék a maga nyugati jelenlétével. Egyesek a Szabad Európa Rádióban, Amerikában való szerepléssel „Reagenék csendes szövetségesei” lettek, s részt vesznek az Írószövetség vezetésében is. Olykor még olyanok is, akik „retrográd eszméket élesztenek fel, bűnösen kompromittálódott fajelméleti kótyagosságokat terjesztenek”. Az Írószövetségnek a vádak elutasító nyilatkozata sokára, csak március 6-án jelent meg a lapban. De közben olvasni lehetett január 30-án Kertész Ákos *Bentmaradási nyilatkozatát*. Ebben ő a reform

többféle lehetséges útvjáról, a demokrácia megtanulásának feladatairól, a nemzeti kultúra becsületének visszaszerzéséről írt, s kijelentette, hogy az író feladata a jeladás a bajról. Az ő írását követte Szerdahelyi István *Kilépés után* című szövege, amely kijelenti, hogy a szövetség vezetésében évek óta „a racionális okfejtés helyett csak a szenvedélyt akarják”. Kosztolányi Dezső *Marcus Aurelius* versét, majd a császárt is idézve próbálta elhitetni, hogy az Írószövetségben jók, bolondok, vajákosok a hangadók. Nem bízott az új vezetőségben sem, mondván: majd leszavazzák őket.

Eközben a szovjet írószövetség s néhány másik üdvözlő táviratot küldött. A februári moszkvai békekonferenciára Cseres Tibor és Fekete Gyula is meghívást kapott, ki is engedték őket, s mindketten felszólaltak. Áprilisban Budapesten megszületett a szovjet és a magyar Írószövetség közötti éves munkaterv, Cseres azonban nem írhatta alá, csak a minisztériumi főosztályvezető. Jugoszláviába viszont elutazhatott tárgyalásra.

A hatalom és az Írószövetség közötti kapcsolatot a felügyelő miniszter Köpeczi Béla cikke tette egyértelművé a *Népszabadság* 1987. január 31-ei számában. Tárgyilagos stílusban elítélte a vezetésben is részt vevő egyes írók felelőtlen, szocializmusellenes megnyilvánulásait, amelyek megszegik az Írószövetség alapszabályát. A közgyűlés a diszkrimináció szellemében választott vezető testületeket. Így „eljött a gondolkodás ideje arról, hogy miként alakuljon az Írószövetség szerepe”. Erről a két kulcsmondat: „Az Írószövetség – mint egyesület – a jóváhagyandó alapszabály szerint folytatja tevékenységét a Művelődési Minisztérium törvényességi felügyelete alatt anélkül, hogy a minisztérium az egész magyar íróársadalom képviselőjének és konzultatív szervének tekintené. Egy folyamat kezdetén tartunk, s ezért nehéz megmondani, hogy a jövőben hogyan alakulnak az irodalmi élet szervezeti keretei.”

A hatalom nemcsak rangos párttagokat hiányolt a választmányból, hanem kifogásolta a „bűnös” Nagy Gáspár beválasztását, Annus József vidéki titkári s hamis ürüggyel Kovács István külügyi titkári megbízatását. Annus és Kovács a politikai nyomás miatt néhány hónap után le is mondtak. A közgyűlésről beszámolva az MSZMP tisztségviselője Albert Gábor, Csoóri Sándor, Csurka István, Fekete Gyula és Sánta Ferenc felszólalását tartotta a leginkább ellenzékinek. Arról esett szó korábban, hogy esetleg Sánta Ferenc lehetne az Írószövetség elnöke, így azonban ez lehetetlenné vált. A diplomatikus, egyeztető alkatú Cseres Tibor a legokosabb választásnak bizonyult. A szövetség elnöksége és választmánya várakozó álláspontra helyezkedett. Cseres Tibor Kutuzovként viselkedett. Ennek sikeréhez azonban az is kellett, hogy ne lépjen ki legalább száz író, mert azokkal lehetett volna ellenszervezetet létrehozni. Így is hónapokig gondolkozott a minisztérium valamiféle konzultatív jellegű irodalmi tanács létrehozásán. Ez a nyáron létre is jött, de érdemi funkciót nem töltött már be. Meg kell azt is említeni, hogy a feszültségek és korlátozások ellenére az Írószövetség érdemlegesen tudott működni, mert költségvetését, kisebb korlátozással, változtatlanul biztosították, s döccenőkkel, de a külügyi kapcsolatok is éltek.

1987 telének pártállami harciassága őszre meglehetősen lehiggadt. 1987. december 2-ai levelében a miniszter feloldotta az Írószövetség működése kapcsán elrendelt, az alapszabályt érintő korlátozásokat. De gondoljunk arra is, hogy júniusban jelent meg a *Társadalmi szerződés* a kulcsmondattal: „Kádárnak mennie kell.” Az MSZMP hamarosan elismerte gazdaságpolitika kudarcát. Szeptember 27-én Lakiteleken megalakult a Magyar Demokrata Fórum. Decemberben Reagan és Gorbacsov újabb csúcstalálkozón írtak alá leszerelési szerződést.

S az idősebbek élénken emlékezhetnek arra, hogy mire 1989 novemberében az Írószövetség következő közgyűlésére kerül sor, már nem lehet ráismerni a három évvel korábbi országra, hiszen mindenki arról beszél, amit jelzett az 1986-os közgyűlés. Megvilágosodott az MSZMP is. Ezt a közgyűlésen felszólaló Németh Miklós miniszterelnök beszéde egyértelműen kifejezte. Sánta Ferenc három évvel korábbi fejtegetését megerősítve mondta ki, hogy a kormány „egyszer s mindenkorra lemond az irodalom, a művészetek irányításáról, pontosabban: annak az illúziójáról, hiszen az igazi nagy művészet és irodalom mindig szuverén volt és lesz. Nem mondhat le viszont sem a nemzet, sem egyetlen kormány arról az iránymutatásról, tapasztalatról és igazságmondásról, amelyet a 700 év óta, de szorosabban is legalább kétszáz éve, a felvilágosodástól jogfolytonos, haladó, demokratikus magyar irodalom és művészet sugallhat neki.”

Az 1989-es esztendővel a magyarság életének új korszaka kezdődött, s ez érvényes az Írószövetségre is. A hivatkozott miniszterelnöki beszéd reményei a magyar irodalom társadalmi rangjáról nem következtek be, a politika folytonosan érzékeltette, hogy az irodalom nem fontos számára.

